

Fra inddæmning og slamdeponi til reservat i Kalløgrå

Allerede i marts 1939 blev det foreslået Arbejdsministeriet at inddæmme og tørlægge 100 hektar i Kalløgrå som et beskæftigelsesprojekt for ledige. Projektmanageren var landinspektør Søren Jungersen (1889-1981) fra Maribo.

Imidlertid var prisen voldsom, og selvom Jungersen mente, at der ville

være arbejde til 200 mand i fire sommermåneder, så var 195.000 kr. (6,2 mio. kr. i 2013-værdi) mange penge. Jungersen fik den besked, at »det var tvivlsomt, om man ville gå ind for så store tilskud til et arbejde, der i så ringe omfang er værdiskabende«.

Mere kom der ikke ud af den henvendelse, men Jungersens projektforslag overgik til Statens Landvindingsudvalg, da Landvindingsloven blev vedtaget i november 1940.

Femten år senere kom sagen op igen, men den var hverken blevet mindre eller billigere. Denne gang kom initiativet fra to forskellige grupper af lodsejere, der havde allieret sig med to forskellige projekterende landinspektører, som præsenterede to forskellige projekter. Dog havde de det til fælles, at der ville blive inddæmmet og kul-

tiveret 370 hektar havvig og strandenge, og at udgiften ville være 1,5 mio. kr. (21,6 mio. kr. i 2013-værdi).

Denne gang fandt man ikke henvendelsen tvivlsom, men indkaldte til møde om sagen i Tårs Forsamlingshus 28. juni 1955.

Inden da besigtigede Statens Landvindingsudvalg arealerne som fik denne beskrivelse i mødereferatet:

»Rundt om Kalløgrå ligger udstrakte strandenge med små vandfyldte loer og huller, delvis tuet og på sine steder stærkt optrådt og ret ufarbar. Længere fra vigen skifter engene noget karakter, og der er mere græs, men kun af ringere kvalitet. Det oplystes, at engene i hele deres udstrækning nu og da oversvømmes, og at vandet endog trænger op i de dyrkede områder, hvorfor man et sted har anlagt en vold til at møde oversvømmelsen.

Kalløgrå

100 hektar stor havvig, syv kilometer nord for Sakskøbing. Blev forsøgt inddæmmet og opdyrket i årene fra 1955 til 1965. Opgivet på grund af prisen.

Meget naturrige strandenge i bunden af vigen, men anvendt som slambassiner for sukkerroeaaffald fra Sakskøbing Sukkerfabrik i en 20-årig periode.

Siden 1997 udgør vigen en del af Tårs Vig Vildtreservat med forbud mod jagt, motorsejlad og brætsejlad.

30 hektar eng med gamle slambassiner udlagt som naturreservat af Aage V. Jensen Fonde.

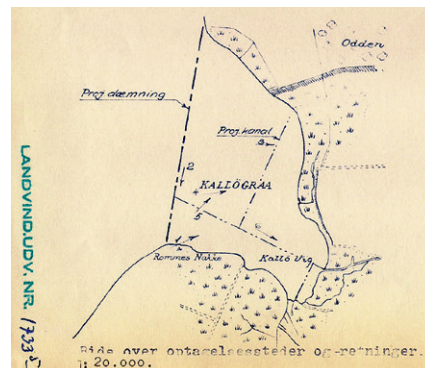
Kortene er fra 1889 og 1996.

Guldborgsund Kommune.

Koordinater: 6082920, 669724.



Landinspektør Peder Christian Dyekjær (1908-1990) fra Maribo havde allerede i 1955 været ude på den lavvandede vig og foretaget de første opmålinger til dæmningen på tværs. Dyekjær var kompagnon med Søren Jungersen, der havde foreslået den første inddæmning i 1939. Fra 1955 videreførte Dyekjær firmaet, da Jungersen gik på pension. Foto og kort: C. Dyekjær, 1955.





Naturfonden, der opkøbte de store slambassiner i 2003, har gennemført en omfattende naturgenopretning af hele området. I dag ligner engene ved Kalløgrå mere et vådområde med småsøer end en industrilosseplads.

Vigen, der er ganske fladvandet, havde så vidt man kunne se en leret bund, og vandet var i stor udstrækning dækket af grønne alger. (...) Hele landskabet må betegnes som overordentligt smukt.

På mødet kom det frem, at Kalløgrø var opført på en liste fra januar 1953 fra Hedeselskabet over de 89 mest egnede landvindingsprojekter i Danmark. Statens Landvindingsudvalg erklærede sig positiv og mente, at i Kalløgrå lå en »virkelig god opgave«, som man nu ville undersøge nærmere.

Sagen trækker ud

Imidlertid skulle der både foretages jordbundstekniske og fiskeribiologiske undersøgelser, før der kunne siges noget som helst. Problematisk var det også, at Statens Landvindingsudvalg allerede havde prioriteret undersøgelser på sytten lokaliteter fra Hedeselskabets liste. Kalløgrå var ikke blandt de udvalgte, men man igangsatte alligevel undersøgelserne.

De jordbundstekniske analyser blev betroet Hedeselskabet, og allerede i juni 1956 forelå resultaterne. Konklusionen var nedslående. Hele området var dækket af et sandlag af varierende tykkelse, og det ville være nødvendigt med en dybdepløjning for at hente lidt ler eller dyndjord op.

Derimod gik det ikke så nemt med

fiskeriundersøgelserne. Danmarks Fiskeri- og Havundersøgelser (DFH) i Charlottenlund ville ikke gå med til bare at kikke på de 100 hektar i Kalløgrå, men forlangte tid til at undersøge hele Tårs Vig på i alt 546 hektar, som der i mellemtiden også var kommet røster frem om at udtørre. I september 1956 meddelte DFH, at mindst et år ville være nødvendigt til en generel undersøgelse.

I juli 1957 kunne DFH dog meddele, at Kalløgrå »produktionsmæssigt lå nær ved den underste grænse« for tabt værdi af kommercielt fiskeri. På den baggrund ønskede Fiskeriministeriet ikke at gøre indsigelse.

Boergeder er mindst lige så effektive som en benzindreven buskrydder, når det gælder om at fjerne uønskede vækster. Blot skal man huske at standse dem i tide. Ellers æder de det hele. Denne flok har gjort en stor indsats i Kalløgrå.



Men så opstod der ballade internt mellem de to grupper af lodsejere og landinspektører. Den ene gruppe mente, at projektet kunne gennemføres for 600.000 kr., mens den anden gruppe hævdede, at det ville koste en million. Landvindingsudvalgets faglige sekretær vurderede, at 1,2 mio. kr. var den mest realistiske pris, men hvem skulle man overdrage projektet til. Spørgsmålet blev rejst i landvindingsudvalget, om ikke hele grundlaget for godkendelsen var ændret med den usikkerhed om priserne, så sagen slet ikke burde rejses.

I februar 1958 spidsede situationen yderligere til, da den socialdemokratiske folketingsmand Ralph Lysholt Hansen (1916-1990) ringede til Landbrugsministeriet og »truede« med at stille en forespørgsel i Folketinget, hvis sagen blev ved med at trække ud. Lysholt Hansen var valgt på Lolland-Falster.

Der blev så bevilget 20.000 kr. (268.000 kr. i 2013-værdi) til en detaljprojektering, men meget længere kom sagen aldrig. Ganske vist modtog Statens Landvindingsudvalg i oktober 1961 et projektforslag, der »med mindre væsentlige ændringer kunne danne grundlag for en indstilling om sagens gennemførelse, men skønnes i øvrigt at være så dyrt, at en gennemførelse af sagen efter landvindingsloven ikke for tiden er mulig«.

I marts 1963 gennemregnedes Statens Landvindingsudvalg økonomien i projektet og kom til en samlet pris på 3,9 mio. kr. (42,7 mio. kr. i 2013-værdi). Dødsstødet blev sat ind i marts 1965. Med efterfølgende prisstigninger ville projektet nu komme op på 4,5 mio. kr. (44,7 mio. kr. i 2013-værdi) for kun ca. 270 hektar. Det var alt for dyrt. Sagen blev derefter henlagt.

Smudsvand på engene

Vigen slap for tørlægningen, men til gengæld fik de fine strandenge en ordentlig gang slam.

I 1967 anlagde Sackjøbing Sukkerfabrik en ni kilometer lang pipeline til »smudsvand« fra roeproduktionen på fabrikken i Sakskøbing, hvor jorddepoterne efterhånden var fyldt op.



Der er også tænkt på publikum med faciliteter som udsigtstårne og stianlæg, og der er offentlig adgang til naturen i Kalløgrå året rundt.

Spildevandsrøret mandede først ud i selve vigen og derefter på strandene, hvor roejord og andre urenheder bundfældedes.

Gennem de næste tyve år pumpede sukkerfabrikken en ukendt mængde slam, jord, pesticidrester og andet skidt ud over engene ved Kalløgrå

Vig. Efterhånden som den deponerede mængde slam voksede, byggede man i højden. År for år inddæmmede sukkerfabrikken slamdepoterne mere og mere, så de til sidst tronedede som store bassiner over de lave strandenge.

Produktionen på sukkerfabrikken ophørte i 1991, og 10 år senere blev

fabriksbygningerne solgt til andre formål.

Paradoksalt nok udviklede slam-bassinerne sig til en glimrende fugle-lokalitet, og da 30 hektar blev udbudt til salg, købte Aage V. Jensen Fonde jorden i skarp konkurrence med en gruppe lokale landmænd. Overfor Jordbrugskommissionen gjorde landmændene gældende, at de havde fortrinsret til jorden, fordi de havde brug for den i deres landbrugsvirksomhed, men i virkeligheden var de ude efter en billig jagt. Den gik ikke, så området blev solgt i fri handel til naturfonden.

Siden da er der gennemført en omfattende naturgenopretning, så området fremtræder som et stort vådområde med søer, våde og tørre enge samt rester af diger. Området afgræsses både med kvæg og geder.

KILDER

Forfatterens besøg på lokaliteten, 27. juli 2005, 17. maj 2009, 17. august 2012.

Statens Landvindingsudvalg, j. nr. 7 og 1733. Rigsarkivet.

www.sukkerfabrik.dk

De fine strandenge, som sukkerfabrikken omdannede til slamdeponi, kommer næppe nogensinde igen, men både flora og fauna synes at klare sig. Fuglelivet er fortsat meget rigt, og en række af de sjældne strandengsplanter har også overlevet.



Fuglelivet i dag

Med tilladelse fra Dansk Ornitologisk Forening bringes her et uddrag af DOF-basen, der rummer et meget stort antal fugleobservationer fra alle betydningsfulde fuglelokaliteter i landet. Ønskes der en detaljeret og aktuel status for fuglelivet i Kalløgrå, så brug dette link: www.dofbasen.dk.

Herunder ses en oversigt over de 196 fuglearter, som er registreret fra **Kalløgrå**, pr. 1. april 2014. I parentes ses antallet af observationer/individer.

Lille Lappedykker (269/850)	Havørn (138/163)	Skovsneppe (2/5)	Hedelærke (1/1)
Toppet Lappedykker (38/664)	Rørhøg (298/383)	Stor Kobbersnepe (34/72)	Sanglærke (154/1256)
Gråstrubet Lappedykker (520/4070)	Blå Kærhøg (55/69)	Lille Kobbersnepe (362/7425)	Digesvale (99/4147)
Sorthalset Lappedykker (6/6)	Hedehøg (1/1)	Småspove (33/74)	Landsvale (102/2801)
Skarv (84/1792)	Duehøg (3/3)	Storspove (652/17641)	Bysvale (82/2181)
Rørdrum (25/25)	Spurvehøg (56/76)	Sortklire (176/715)	Markpiber (1/1)
Sølvhejre (8/13)	Musvåge (110/211)	Rødben (574/12783)	Skovpiber (4/7)
Fiskehejre (233/739)	Fjeldvåge (56/83)	Damklire (1/1)	Engpiber (130/651)
Knopsvane (302/40886)	Fiskeørn (7/7)	Hvidklire (466/13157)	Skærpiber (2/2)
Sortsvane (2/3)	Tårnfalk (186/253)	Svaleklire (198/489)	Bjergpiber (1/1)
Pibesvane (19/409)	Aftenfalk (1/1)	Tinksmed (241/1965)	Gul Vipstjert (147/924)
Sangsvane (115/4838)	Dværgfalk (6/6)	Mudderklire (217/1208)	Hvid Vipstjert (129/780)
Sædgås (22/1812)	Lærkefalk (5/5)	Stenvender (7/11)	Silkehale (3/37)
Blisgås (45/1414)	Vandrefalk (28/32)	Odinshane (10/11)	Gærdesmutte (28/46)
Dværggås (5/5)	Agerhøne (26/95)	Sorthovedet Måge (1/2)	Jernspurv (8/24)
Grågås (535/188093)	Vagtel (1/2)	Dværgmåge (13/22)	Rødhals (8/129)
Indisk Gås (1/1)	Fasan (25/73)	Hættemåge (195/33806)	Nattergal (3/11)
Canadagås (123/14156)	Vandrikse (60/103)	Stormmåge (87/2111)	Rødstjert (4/5)
Bramgås (147/94958)	Engsnarre (1/1)	Sildemåge (1/1)	Bynkefugl (23/87)
Knortegås (33/512)	Grønbenet Rørhøne (35/45)	Sølvmåge (90/1444)	Stenpikker (46/111)
Gravand (675/54329)	Blishøne (293/10193)	Kaspisk Måge (2/2)	Ringdrossel (4/10)
Pibeand (358/48207)	Trane (35/265)	Svartbag (44/77)	Solsort (21/60)
Knarand (497/7277)	Strandskade (512/4623)	Rovterne (8/11)	Sjagger (13/1005)
Krikand (442/32224)	Klyde (653/22106)	Splitterne (4/5)	Sangdrossel (6/121)
Gråand (401/47823)	Lille Præstekrave (130/229)	Fjordterne (43/218)	Vindrossel (2/10)
Spidsand (404/21223)	Stor Præstekrave (507/6855)	Havterne (148/932)	Misteldrossel (3/3)
Atlingand (57/94)	Hjejle (237/76651)	Dværgterne (146/483)	Græshoppesanger (9/9)
Skeand (387/4494)	Strandhjejle (364/4605)	Sortterne (11/36)	Sivsanger (11/17)
Rødhovedet And (2/4)	Vibe (388/28958)	Hvidvinget Terne (1/2)	Kærsanger (48/79)
Taffeland (364/11575)	Islandsk Ryle (112/611)	Klippedue/Tamdue (1/9)	Rørsanger (161/574)
Troldand (460/115615)	Sandløber (8/14)	Huldue (8/221)	Gulbug (4/14)
Bjergand (65/241)	Dværggryle (84/508)	Ringdue (44/3110)	Gærdesanger (8/75)
Ederfugl (22/691)	Temmincksryle (73/183)	Tyrkerdue (5/13)	Tornsanger (92/375)
Fløjlsand (1/200)	Krumnæbbet Ryle (185/1331)	Gøg (79/99)	Havesanger (4/9)
Hvinand (66/5096)	Almindelig Ryle (532/69646)	Natugle (4/5)	Munk (2/10)
Lille Skallesluger (18/101)	Kærløber (60/130)	Mosehornugle (14/14)	Skovsanger (3/5)
Toppet Skallesluger (102/1690)	Brushane (207/1635)	Mursejler (16/193)	Gransanger (5/12)
Stor Skallesluger (36/501)	Enkeltbekkasin (5/10)	Isfugl (7/7)	Løvsanger (5/210)
Hvepsevåge (8/13)	Dobbeltbekkasin (214/1727)	Vendehals (3/3)	Fuglekonge (5/21)
Rød Glente (13/15)	Tredækker (1/1)	Stor Flagspætte (11/25)	Grå Fluesnapper (1/1)

Broget Fluesnapper	(4/6)
Skægmejse	(118/380)
Halemejse	(1/12)
Sortmejse	(1/1)
Blåmejse	(20/52)
Musvit	(4/20)
Spætmejse	(1/2)
Træløber	(6/9)
Rødrygget Tornskade	(15/24)

Stor Tornskade	(8/9)
Skovskade	(1/3)
Husskade	(21/46)
Allike	(27/471)
Råge	(15/458)
Sortkrage	(14/21)
Gråkrage	(108/1672)
Ravn	(8/15)
Stær	(130/14869)

Gråspurv	(5/37)
Skovspurv	(13/136)
Bogfinke	(23/292)
Kvækerfinke	(5/15)
Grønirisk	(21/507)
Stillits	(137/1489)
Grønsisken	(4/23)
Tornirisk	(64/730)
Bjergirisk	(64/2959)

Stor Gråsisken	(3/32)
Lille Korsnæb	(5/47)
Karmindompap	(2/3)
Dompap	(4/6)
Kernebider	(2/3)
Snespurv	(4/9)
Gulspurv	(31/263)
Rørspurv	(239/902)
Bomlærke	(2/2)

Herunder ses en oversigt over de 30 andre dyr (end fugle), som er registreret fra **Kalløgrå**, pr. 1. april 2014. I parentes ses antallet af observationer og individer i alt.

Lille Vandsalamander	(1/1)
Skrubtudse	(1/1)
Grønbroget Tudse	(8/52)
Strandtudse	(3/7)
Spidssnudet Frø	(3/7)
Springfrø	(1/1)
Grøn Frø	(6/60)
Salamander sp.	(1/1)

Stor Kålsommerfugl	(1/1)
Lille Kålsommerfugl	(5/63)
Gul Høsommerfugl	(1/1)
Dagpåfugleøj	(12/17)
Admiral	(13/21)
Tidselsommerfugl	(10/22)
Nældens Takvinge	(14/30)
Storpletet Perle-	(3/3)
morsommerfugl	

Græsrandøje	(9/29)
Okkergul Randøje	(7/11)
Lille Ildfugl	(1/2)
Almindelig Blåfugl	(2/6)
Almindelig Spidsmus	(2/2)
Vandspidsmus	(1/1)
Sydflagermus	(1/1)
Pipistrellflagermus/ Dværgflagermus sp.	(2/2)

Hare	(34/82)
Markmus sp.	(1/1)
Ræv	(7/7)
Marsvin	(2/2)
Rådyr	(19/34)
Flagermus sp.	(1/2)

Plantelivet i Kalløgrå

TBU 36/59: Kysten mellem Fladet og Vestermark (incl. Kalløgrå)

Ved Kalløgrå i bunden af Kallø Vig er der dels på søterritoriet og dels på strandene siden 1969 anlagt en række slambassiner, som fyldes op med roeskylleslam fra sukkerroefabrikker. Affaldet er dels rigt på organisk materiale (roblade etc.) og dels rigt på mineralsk materiale (ler og sand, som skylles af roerne). Som helhed giver dette substrat anledning til en meget frodig vegetation.

Vegetationen i bassinerne er dels afhængig af, hvor fremskreden opfyldningen er, og dels af affaldets sammensætning. Foruden

almindelige agerkrudtsarter indgår strandengsarter som kveller, den meget sjældne tangurt (som her optræder i mængde), strandgåsedefod, strand-, spydblade og skønbægret mælde, rød og blågrøn gåsefod, strandasters, kødet og vingefrøet hindeknæ, strandrehage, udspærret annelgræs, harrilgræs og strandvejbred.

Langs kysten ud mod den fladvandede Kallø Vig danner store mængder opskyl brede tangvolde, hvis vegetation domineres af strandmælde og alm. kvik; sammen med disse ses spydblade mælde, vejpileurt, strandkogleaks, lugtløs kamille, skarntyde, strandasters, skovhanekro, kveller og agersvinemælk.

Bag tangvolden ligger en strandengszone, som beskyttes mod oversvømmelse af tangvoldene, og det vil sige, at strandene kun overskylls af havet under kraftigt højvande; når overskyllning en sjælden gang finder sted, tilføres der engene store mængder opskyl, som i høj grad præger substratet. På de opskyls-gødede enge vokser den meget sjældne tangurt sammen med kveller, strandgåsedefod, strand- og udspærret annelgræs, engbyg, rank firling, tykbladet mælde, vingefrøet hindeknæ, strandkogleaks, sandkryb, stillet kilebæger, strandsvingel, jordbærkløver og strandkrageklo. I et ugræsset parti ses en del strandkarse.

I en periode forud for anlæggelsen af slambassinerne har slammet og melassen været ledet direkte ud i vigen; i de særligt fladvandede partier, der er opstået som følge af denne udledning, finder kolonisation sted af kveller, strandkogleaks og spydblade mælde.

Fra »Bjergestykkerne« ved Kallø Vig kendes strandengs-champignon (*Agaricus bernardii*).

På strandene ved Vignæs By vokser smalbladet hareøre, stillet kilebæger og den meget sjældne tangurt.

Kilder: se Gravesen 1982.